

BRUCKNER

8^E

SYMFONIE

SYMFONIEORKEST BELLITONI
O.L.V. JURJEN HEMPEL

PROGRAMMA
TOELICHTING

SYMFONIEORKEST

BELLITONI

dirigent: Jurjen Hempel

PROGRAMMA VOORJAARSTOURNEE 2025

Anton Bruckner (1824-1896)

- **Achtste Symfonie** (1887-1890)
  - I. Allegro moderato
  - II. Scherzo: Allegro moderato
  - III. Adagio. Feierlich langsam; doch nicht schleppend
  - IV. Finale. Feierlich, nicht schnell

Het concert bevat geen pauze. De duur van de symfonie is ca. 1 uur en 25 minuten.

De concerten worden mede mogelijk gemaakt door:

CultuurSchakel

voorjaartournee 2025

vrijdag 2 mei, 20:15u, Grote of St. Jacobskerk, Den Haag

zaterdag 3 mei, 20:15u, Geertekerk, Utrecht

zondag 4 mei, 14:15u, Muziekgebouw aan 't IJ, Amsterdam

HOOGGEËRD PUBLIEK!

Welkom bij Bellitoni.

Tijdens de concerten van deze voorjaartournee hebben we maar liefst 93 orkestleden op het podium om de Achtste Symfonie van Anton Bruckner uit te voeren. Deze symfonie is een machtig bouwwerk en een enerverende reis van het donker naar het licht. Bruckner was een zeer vroom man en eerde God met grootse muzikale kathedralen. En deze monumentale symfonie is hiervan het perfecte voorbeeld. Met eenvoudige motieven en thema's als bouwstenen creëerde hij grootse vormen. De wereld van de Achtste Symfonie is beurtelings complex, lieflijk, vredig en turbulent – Bruckner nodigt je uit, neemt je mee en laat je niet meer los.

In 2024 vierden wij ons 45-jarig en sloten het afgelopen najaar ons lustrum af in het Amsterdamse Concertgebouw.

Bellitoni zit niet stil en heeft vele mooie plannen voor de toekomst. Het programma van ons najaarsproject vindt u op de achterkant van dit boekje. We gaan dan een nieuwe loot toevoegen aan onze Gustav Mahler-serie onder leiding van Jurjen Hempel met zijn Vijfde Symfonie. Ook begeleiden we de jonge cellist Jurre Koopmans in het spectaculaire Tweede Celloconcert van Dmitri Sjostakovitsj. Mogen wij u dan weer in ons publiek verwelkomen?

Ik wens u veel luisterplezier!

Ward Koopmans

voorzitter Symfonieorkest Bellitoni

BRUCKNER: ACHTSTE SYMFONIE

PREMIÈRE op 18 december 1892 door de Wiener Philharmoniker onder leiding van Hans Richter, in de Musikverein Wenen.

OVER ANTON BRUCKNER Anton Bruckner was een Oostenrijkse componist en organist. Hij werd geboren in Ansfeld (bij Linz) waar zijn vader schoolmeester was. Hij studeerde piano, viool, orgel en compositie bij diverse leraren in zijn omgeving. Bruckner was een diepgelovige en ook onzekere man: kritiek op zijn werk kwam hard bij hem aan. Om zichzelf te bewijzen probeerde hij voor alles wat hij leerde een diploma te halen. Hij leed aan depressies en had een constante dwang om te blijven schaven aan zijn werken. Hij was nogal onzeker, erg gevoelig voor kritiek en vond dat ook dat zijn partituren verbeteringen behoefden. Ook is van Bruckner bekend dat hij gedurende zijn hele leven verliefd was op jonge vrouwen. Bruckner had een fascinatie voor de dood. Zo gaat het verhaal dat hij bij wetenschappelijke opgravingen van Beethoven en Schubert de schedels vastpakte en ze kuste. Bruckner trouwde nooit en leefde over het algemeen sober. Zijn ascetische levenswijze werd regelmatig afgewisseld door bezoeken aan cafés waar Bruckner graag met zijn studenten en bewonderaars een stevig biertje dronk.

De blik van Jurjen Hempel op Bruckner 8:

Er zijn weinig orkestrale werken die zo'n verpletterende indruk maken op musici en publiek als juist Bruckner 8. Vanuit het mystieke duister zoekt Bruckner zich bijna 1,5 uur lang een weg naar een triomfantelijk slot. Op dat moment worden elementen van alle thema's samengevoegd als één grote, finale omhelzing. Misschien dat Bruckner 7 de mooiste is, maar no. 8 is de beste.

Na een periode waarin hij in Windhaag bij Freistadt leraar was, bekleedde Bruckner vanaf 1855 een positie als organist in Linz. Gedurende zijn leven was hij vooral een beroemd organist. Rond 1864 had hij alles geleerd over muziektheorie en compositie en besloot hij te gaan componeren. In 1868 vertrok Bruckner definitief naar Wenen om daar als docent harmonieeler en contrapunt aan het conservatorium te werken. Deze periode was zeer productief. In 1875 kreeg hij – ondanks tegenwerpingen van decaan en zijn levenslange criticus Hanslick – een aanstelling aan de universiteit van Wenen.

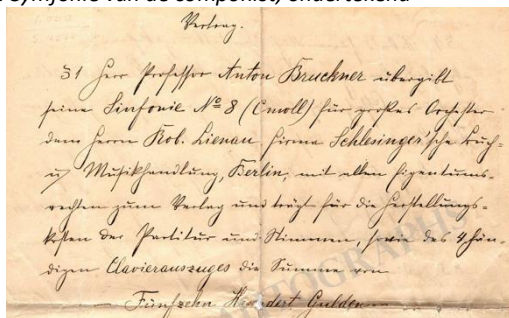
Aan het einde van zijn leven kreeg Bruckner faam als componist die begon met het eclatante succes van zijn Zevende Symfonie.

DE WEG NAAR DE ACHTSTE SYMFONIE Na het grandioze succes van de Zevende in 1884 schetste Bruckner in 1884/1885 in euforie aan zijn Achtste Symfonie en ontwikkelde deze verder in de jaren daarna. In september 1887 schreef hij zijn supporter – dirigent Herman Levi – met de vraag of hij het werk in première wilde brengen. Tot grote schok van Bruckner besloot Levi na bestudering van de partituur dat hij dat niet kon doen. Levi, die Bruckner eens omschreef als “*de belangrijkste componist van de post-Beethoven-tijd*”, realiseerde zich dat een weigering bij Bruckner hard aan zou komen. Toch schreef hij hem uiteindelijk: “*Nooit in mijn leven heb ik het zo moeilijk gevonden de juiste woorden te vinden voor wat ik heb te zeggen. Maar ik kan het niet langer uitstellen. Ik kan mezelf niet vinden in de 8e symfonie en heb niet de moed dit uit te voeren. De uitvoering van de 8e in deze vorm en orkestratie zou een te groot risico voor jou betekenen. Onthef me van mijn belofte het werk uit te voeren*”.

Levi had het goed aangevoeld: deze boodschap kwam hard aan bij Bruckner en het kostte hem enige tijd voor hij accepteerde dat hij het werk moest herzien. Op 30 januari 1888 schreef hij Levi: “*Ik heb zeker reden om beschaamd te zijn over mezelf over de 8e. [...] Ik zie dingen nu heel anders*”. In maart 1889 begon Bruckner aan de revisie van de symfonie. Op 10 maart 1890 tekende en dateerde hij de partituur met de opmerking ‘*volledig afgerond*’.

Bruckner vroeg Keizer Frans Joseph I om toestemming om de symfonie aan hem op te dragen, en kreeg deze toestemming. Daar zat enig opportunisme bij. De vorst financierde de uitgave van de symfonie. Daarnaast hoopte Bruckner hiermee de gevreesde kritiek van Hanslick op afstand te houden. In 1886 ontving de Keizer Bruckner al eens in de Hofburg te Wenen. Toen de keizer hem vroeg of hij iets voor hem kon doen vroeg Bruckner of de keizer zo vriendelijk mogelijk Hanslick wilde verbieden lelijke dingen over Bruckner te schrijven.

Contract (gedateerd in Wenen, 1891) ter waarde van 800 Habsburgse Guldens voor de publicatie van de Achtste Symfonie van de componist, ondertekend door de componist en zijn uitgever Max von Oberleithner. Max von Oberleithner (1868-1935) was een goede vriend, privéleerling en redacteur van Anton Bruckner, aan wie hij zijn Psalm 150 opdroeg. Oberleithner publiceerde later een boek over het leven van Bruckner.

Op het moment dat het werk af was dirigeerde Levi niet meer in München en was dus niet in de positie het werk uit te voeren. Een poging om een van zijn leerlingen, de jonge Felix Weingartner, het werk te laten uitvoeren mislukte.

De première van het werk vond uiteindelijk plaats op 18 december 1892. De eerste uitvoering van de Achtste Symfonie, door de Wiener Philharmoniker onder leiding van Hans Richter, was minstens zo'n groot succes als de première van de Zevende was geweest. Muziekcriticus Hugo Wolf schreef: "een volledige zege van het licht over de duisternis". Zelfs de gevreesde criticus Hanslick was verrassend mild. Ondanks termen als 'verwarde-kattengejankstijl' erkende hij (zij het indirect) de grootsheid van het werk.

Bruckner en zijn criticasters, sportprent door Otto Böhrer (1847 – 1913)

WAAR MOET JE OP LETTEN?

De Achtste Symfonie heeft vier delen zoals alle Bruckner-symfonieën dat hebben. Opvallend bij deze Achtste is dat het Scherzo het tweede deel van de symfonie is en het Adagio het derde deel. Dat is namelijk in zijn andere symfonieën andersom. De Achtste is de eerste en enige Bruckner-symfonie met een harp in het orkest. De liefde van Bruckner voor het werk van Wagner is in de symfonie op veel plaatsen goed te horen en door het gebruik van de vier Wagnertuba's in het orkest ook goed te zien.

Bruckner omschreef zelf de beelden die hij bij de verschillende delen van de symfonie had. Het openingsdeel is bedoeld als 'een doods aankondiging' met aan het slot een vorm van 'overgave'. Het Scherzo schildert een beeld van de 'Deutscher Michel', een symbool van eigenzinnigheid en boerenonbeleefdheid. Het Adagio is een verkapteliefdesverklaring nadat de componist 'een meisje te diep in de ogen had

gekeken. De Finale beeldt een ontmoeting uit van de Oostenrijkse keizer met de Russische tsaar, vormgegeven door *'ronddravende kozakken, militaire muziek en fanfares.'* Zowel het Scherzo als de Finale wist Bruckner op deze manier herkenbare elementen van de Weense (volks)muziek mee te geven.

I. Allegro moderato

Het eerste deel is opgebouwd rondom de sonatevorm die zich kenmerkt door haar driedelige opbouw: *expositie - doorwerking - reprise*.

De expositie van het werk heeft drie thema's. Het hoofdthema opent mysterieus in de lage strijkers. Het tweede thema contrasteert sterk met het eerste thema. Het is een cantabile opgebouwd uit het favoriete ritme van Bruckner: twee noten, gevolgd door triolen.

De violen spelen de lyrische melodie. Met een fris derde thema, gespeeld door de hoorns en houtblazers, zijn alle thema's geïntroduceerd. Hierop volgt een omvangrijke doorwerking met variaties op al deze ideeën. In het hele deel blijven de ritmes vrij constant men maakt Bruckner gebruik van veel verschillende toonsoorten. Het deel komt tot een climax waarin alleen drie hoorns en drie trompetten overblijven. De muziek wordt zachter en een rustige roffel van de pauk leidt tot een compacte coda, waarin het openingsthema weer goed is te horen. Bruckner schreef over het coda als een grimmige scène: *“alsof je vanuit je doodsbéd luistert naar de klok die op de wand tegenover tikt”*. De hoornsolo die voorafgaat aan het coda noemde hij de *Todesverkündigung*.

II. Scherzo: Allegro moderato - Trio: Allegro moderato

Het Scherzo volgt de klassieke vorm: Scherzo, Trio en een herhaling van het Scherzo. Dit deel is opgebouwd uit twee elementen: een korte serie van chromatisch dalende tekstakkoorden en een vierkant, robuust motief gebaseerd op een drieklank. De eerste helft van het werk zet de thema's neer, waarna er een doorwerking volgt. Hierna komt het openingsthema weer terug.

Waar het eerste deel met name intensiteit opbouwde door de harmonische spanning is het Scherzo harmonisch gezien vrij helder en ontspannen. Ondanks de ritmische energie is het een ontspannen deel.

Het Trio lijkt wel een langzaam deel dat is ingeklemd tussen het Scherzo en de herhaling daarvan. Het opent met een pakkende melodie, gevolgd door een eenvoudig thema. Opvallend moment is wanneer de harpen arpeggio's spelen. Waar

JURJEN HEMPEL, DIRIGENT

studeerde directie bij David Porcelijn en Kenneth Montgomery aan het conservatorium van Utrecht. Tijdens zijn studie werd hij uitgenodigd deel te nemen aan een beroemde dirigentencursus in Tanglewood (VS), waar hij les kreeg van o.a. Bernard Haitink en Lorin Maazel.

Bij de eerste editie van het Internationale Sibelius dirigentenconcours in 1996 was hij finalist en prijswinnaar. Direct daarna kreeg hij uitnodigingen van diverse orkesten.

Jurjen werd in 1997 benoemd tot assistent-dirigent van het Rotterdams Philharmonisch Orkest dat toen onder leiding van Valery Gergiev stond. In mei 1997 debuteerde Jurjen Hempel met dit orkest in het Concertgebouw in Amsterdam. Tevens maakte hij zijn debuut in het Mariinsky Theater in St. Petersburg met Richard Strauss' Salome, de eerste Nederlandse dirigent in de geschiedenis van dit theater. In 2012 maakte Jurjen Hempel zijn debuut bij het Koninklijk Concertgebouworkest.

Jurjen Hempel is 6 jaar lang artistiek directeur en chef-dirigent van het Joensuu City Orchestra in Finland geweest. Van 2018 tot en met 2021 was hij Directeur Musical van de Opéra de Toulon in Zuid-Frankrijk. Dit seizoen markeert zijn eerste jaar als chef-dirigent van het Olten Filarmoni Orkestrası in Izmir, Turkije.

Jurjen is vaste dirigent van het Jeugdorkest Nederland (JON) en hij staat sinds 2009 op de bok van Symfonieorkest Bellitoni. In 2023 was hij voor de zesde keer dirigent van het Nederlands Studentenorkest (NSO) waarmee een succesvolle concerttournee door Nederland en België maakte met o.a. de Zevende Symfonie van Bruckner op het programma. Sinds 2024 is hij tevens dirigent van het studentenorkest UvA-orkest J. Pzn. Sweelinck.

www.jurjenhempel.com

SYMFONIEORKEST BELLITONI

Bij Bellitoni staan twee dingen hoog in het vaandel:

samen met heel veel plezier muziek maken en een zo hoog mogelijke kwaliteit zien te bereiken. Die twee hebben natuurlijk heel veel met elkaar te maken en daarom proberen we ook uitdagend en afwisselend te programmeren, niet alleen voor ons publiek, maar zeker ook voor onszelf! Het orkest is in 1979 opgericht op initiatief van een aantal oud-studenten. Jurjen Hempel is sinds 2009 de vaste dirigent van het orkest. Het orkest komt twee keer per jaar bijeen en met een groot aantal steeds terugkerende gezichten heeft Bellitoni in de loop der jaren een geheel eigen identiteit gekregen. Het enthousiasme en de gedrevenheid van alle leden komen tot uiting in het hoge niveau van de concerten, waardoor het orkest zich een prominente plaats verworven heeft binnen het amateurcircuit van Nederland.

Bezoek ons online: www.bellitoni.nl

ORKESTBEZETTING VOORJAARSCONCERTEN 2025

|| 1^e viool – Femke Hempel (cm) | Mary-Joanne Verhoef | Petra Philipsen | Marijn Bijleveld | Gerrit Vos | Bart van den Dries | Vera Heins | Alice Liew | Petra van Prooijen | Vita Okenevich | Marlies Zellmann | Cyriel Ponsoien | Jouko Ricardo Kuijk | Ying Wei Nio | Tyche van Bommel | Agnita Menon | Nao Yamada **|| 2^e viool** – Christa Helsloot (av) | Gerdi Deul | Robert-Jan Koopmans | Chrisje van Gogh | Caroline Geelen | Ruben Kuijpers | Adriaan Mol | Richard van Calcar | Saskia te Loo | Erik-Jan Wervelman | Peter Bonta | Hans Schoone | Leen Jonker | Adam Cohen **|| altviool** – Ward Koopmans (av) | Arianne In 't Velt | Willem-Jan Dijke | Peter Kooreman | Maarten Deul | Hein Dekker | David Blackmon | Henriette Bijlmer | Sara Valk | Esther Beek | Pelle ten Cate **|| cello** – Gijs Postma (av) | Chris In 't Velt | Joost Moulijn | Johan Elkenbracht | Linda van Dam | Lonneke Jansen | Marjolein Vinkenoog | Marit Geluk | Anne van den Bosch | Nicoline Simonis **|| contrabas** – Egbert Kreiken (av) | Marten Rooimans | Tom Benes | Martijn Willemsen | Frans Schmidhamer | Noor de Roon Hertoge | Ernest Dobber | Olav Lamme | Frank Brunnekreeft **|| fluit** – Hedwich Teunissen | Rachel Braunstahl | Kim van den Heuvel **|| hobo** – Peter Hendriksz | Jaap Segaar | Renate Siebes **|| klarinet** – Rutger Pijls | Lixel Huijts | Rob Lammers **|| fagot** – Ingrid Bonnet | Hans Peucker | Sanne Pouw (+ contrafagot) **|| hoorn** – Jasper van Noort | Lotte Kuiper | Reinder Boomsma | Ella Huisman **|| wagnertuba** – Rogier Hendriks | Mischa Pijnenburg | Guido Gerritsen | Klaas Giesbertz **|| trompet** – Stefan Bouma | Geert Janssen | Dianne Keijzer **|| trombone** – Beat Maurer | Eric van Weers | Erik Kuit **|| tuba** – Ivo Lemken **|| pauken** – Jan van Dijk (pauken) **|| slagwerk** – Stijn Verstraete | Laurent Holtzer (2 en 4 mei) | Niels Fakkell (3 mei) **|| harp** – Yolanda Davids | Alba Calva

STICHTING BEGUNSTIGING BELLITONI

Vriend van Bellitoni worden?

Meldt u zich dan aan als Vriend bij de Stichting Begunstiging Bellitoni, kortweg de SBB. De SBB heeft sinds de oprichting in 2013 dankzij de Vrienden kunnen bijdragen aan de kwaliteit van het orkest, bijvoorbeeld door te investeren in onderhoud en uitbreiding van het slagwerkinstrumentarium en door bij te dragen in de kosten van publicatie- en promotiemateriaal. Bij uw aanmelding als Vriend kunt u kiezen voor een eenmalige bijdrage, een contract tot wederopzegging of een contract voor 5 jaar. De SBB biedt aan donateurs Vriendenkorting voor twee kaartjes per concert. Wie een bijdrage doneert van € 100,- of meer per jaar, krijgt twee vrijkaartjes per jaar.

De Stichting Begunstiging Bellitoni heeft sinds januari 2016 de status van Culturele ANBI. Dat biedt u het voordeel van ruimere aftrekbaarheid van uw donatie voor de Inkomstenbelasting, speciaal als u zich voor 5 jaar als donateur aan de SBB verbindt. Laat uw waardering voor het orkest blijken door toe te treden tot de kring van Vrienden. Vul het aanmeldingsformulier op de Bellitoni website in, of download het formulier en stuur het ingevuld naar stichtingbb@gmail.com, of per post naar secretariaat SBB, Offenberglaan 1 flat 2, 2594 BM Den Haag.
<https://www.bellitoni.nl/de-stichting-sbb>

Bedankt!

Repetitoren

- Arndt Auhagen (gastdirigent), Ali Groen (*houtblazers*), Harrie de Lange (*koperblazers*), Lucian-Leonard Raicof (*1^e viool*), Laurens van Vliet (*2^e viool*), Huub Beckers (*altviool*), Pepijn Meeuws (*cello*) en Benjo Wolfsenberger (*contrabas*)

Overig

- Ingrid Bonnet (*vormgeving flyers en posters*), Gerdi Deul (*food & beverage support*), Maarten Deul (*chauffeur instrumentenbus*)
Kriek Poedercoaten (*stalling instrumentenbus*)
en Gymnasium Novum Voorburg (*repetitieruimte*)

Programmatoelichting

- Ella Huisman (toelichting Bruckner), Ward Koopmans, Eric van Weers (redactie), Eduardus Lee (foto Jurjen Hempel), Rimke Lammerink (foto Concertgebouw)

Bestuur Symfonieorkest Bellitoni

- Anne-Lou Langendijk – Caroline Geelen – Jan van Dijk – Mark Lansbergen – Ward Koopmans

DANK VOOR UW KOMST!

WE VERWELKOMEN U GRAAG
WEER IN HET NAJAAR

GIUSEPPE VERDI

OUVERTURE LA FORZA DEL DESTINO

DMITRI SJOSTAKOVITSJ

TWEEDE CELLOCONCERTO

SOLIST: JURRE KOOPMANS

GUSTAV MAHLER

VIJFDE SYMFONIE

DIRIGENT: JURJEN HEMPEL

DONDERDAG **30 OKTOBER** 20.15 UUR

DE REGENTES DEN HAAG

VRIJDAG **31 OKTOBER** 20.15 UUR

HEUVELLAAN ('MCO') HILVERSUM

ZONDAG **2 NOVEMBER** 15.00 UUR

CONCERTGEBOUW AMSTERDAM